

‘Words and Pictures’ verhaallijn: Onmisbaar in de jeugdzorg

margaret hiles, susie essex, amanda fox and
colin luger

Met toestemming vertaald door Annemarie van Schijndel en Eric Sulkers.

Introductie

Uitleggen van gebeurtenissen uit het heden en verleden is belangrijk voor de ontwikkeling van zowel kinderen als volwassenen. Dit artikel introduceert de ‘Words and Pictures’ methode, een verhaallijn met illustraties voor kinderen, die helpt om gebeurtenissen te begrijpen die voor de volwassenen om hen heen moeilijk bespreekbaar zijn. Het geeft ouders, verzorgers, het netwerk en professionals handvatten om de juiste woorden te vinden om moeilijke zaken met kinderen te bespreken. Bij de ‘Words and Pictures’ methode ligt het accent op de ouders en hulpverleners, zij moeten een gezamenlijk en duidelijk verhaal schrijven in een taal die de familie gewoonlijk gebruikt, waar nodig aangevuld met professionele beschrijvingen en uitleg.

Het creëren van een verhaal helpt families om over moeilijke zaken te praten. Verschillende perspectieven worden gedeeld, het doel is te beschrijven: ‘Hoe zijn dingen gegaan waardoor het is zoals het nu is?’ Door deze verhaallijn kan het kind iets begrijpen van de moeilijkheden en worstelingen van de ouders en zien dat er positieve krachten bestaan binnen het gezin. Deze benadering maakt het mogelijk uitleg te geven die toegespitst is op de leeftijd van het kind en geeft een basis om in de loop der jaren verder uit te bouwen. De ‘Words and Pictures’ methode werd als eerst beschreven in het boek *Working with Denied Child Abuse: the Resolutions Approach* geschreven door Andrew Turnell en Susie Essex (2006).

Tijdens ons werk, zowel in klinische settings als in onze privé-praktijk, is de ‘Words and Pictures’ methode verder ontwikkeld en verbeterd.

‘Words and Pictures’ zorgt er voor dat iedereen die betrokken is bij het probleem zich op een zelfde manier met dit probleem bezighoudt. Het zet hen aan om te denken over de behoefte (veiligheid) van het kind. Hoewel deze methode in eerste instantie werd gebruikt om de zorgen en moeilijke situaties aan jongere kinderen uit te leggen, ondervonden we dat dit proces ook een positief effect had op de volwassenen en oudere kinderen die betrokken waren. Er wordt een basis van openheid gecreëerd waardoor de gebeurtenissen beter bespreekbaar zijn. Het is zelfs mogelijk om een ‘Words and Pictures’ verhaal te maken als het een baby betreft, als het maar een uitleg voor de toekomst geeft en volwassenen in staat stelt een gemeenschappelijk begrip van de verschillende visies over de gebeurtenissen te

ontwikkelen die gericht is op de toekomstige veiligheid van het kind.

De autoriteiten (Raad voor de Kinderbescherming, Kinderrechter) reageren vaak heel positief op ‘Words and Pictures’, omdat in het verhaal de ernst van de beschuldigingen en zorgen wordt uitgesproken waardoor vervolgens meestal een duidelijk veiligheidsplan gemaakt kan worden.

Zonder woorden

Kinderen die worden geconfronteerd met de Jeugdzorg of met de psychische problemen van volwassenen begrijpen vaak niet wat er in hun gezin gebeurt; waarom mensen zich zoveel zorgen om hen maken- ook al heeft het kind bijvoorbeeld zelf aan gegeven dat het mishandeld wordt. Kinderen weten meestal wel dat er iets belangrijks aan de hand is, want ze zien de spanning bij hun ouders, zien politie komen of zelfs dat een ouder wordt meegenomen.

Ouders leggen hun kinderen in moeilijke situaties vaak niet veel uit. Ze weten niet wat ze moeten zeggen en hoe ze het moeten vertellen, maar ze weten ook niet precies waar ze moeten beginnen of eindigen. Ook voor het netwerk of de pleegouders is het moeilijk om de kinderen die ze verzorgen uit te leggen waarom ze niet bij hun ouders wonen. Zonder uitleg van volwassenen verzinnen kinderen vaak hun eigen verhaal en daardoor worden ze nog veel banger.

Er kunnen net zoveel verklaringen en interpretaties bestaan als er familieleden zijn, iedere volwassene vertelt het kind zijn of haar eigen visie op het gebeuren. Kinderen geven bij hulpverleners vaak hun zorg en verwarring aan over hoeveel mensen er van de problemen weten, wie op de hoogte is en wie niet enz. Niet alleen volwassenen uit de gezinnen met problemen vinden het moeilijk om de juiste manier of woorden te vinden om uit te leggen wat de zorgen zijn. Door het werken met andere professionals hebben we gemerkt hoe zij, net als wij, worstelen met wat en hoe ze moeten uitleggen wat er is gebeurd en nog steeds gebeurt, op dusdanige manier dat kinderen het kunnen begrijpen. Onze ervaring is dat kinderen heel goed om kunnen gaan met grote problemen, als er maar uitleg plaats vindt op een manier die aansluit bij hun leeftijd en er volwassenen zijn waarmee ze altijd over hun zorgen kunnen praten.

Niet alleen voor kinderen; ook nuttig voor de volwassenen!

Ouders en andere familieleden werken samen bij het ontwikkelen van de verhaallijn. Het moedigt hen aan om pijnlijke episodes uit het verleden te bespreken en uit te diepen, met een bepaald doel in gedachte: het helpen van hun kinderen, kleinkinderen, nichtjes of neefjes. We hebben zelfs gemerkt dat door op deze manier (vanuit het blikveld van een kind) de gebeurtenissen en moeilijkheden te bespreken, families uit een ander perspectief gingen kijken, soms nieuwe ideeën werden ontwikkeld, terwijl we vroeger zagen dat men op de zorgen reageerde als of het een statisch en niet te veranderen geheel was. Een voorbeeld: voor een ouder met psychische problemen kan het positief werken als de ouder ziet dat er zoveel mensen bereid zijn om te helpen met het verzorgen van het kind, daarnaast kan de volwassene, kijkende vanuit het oogpunt van het kind, ook een ander beeld krijgen van zijn eigen ziekte. Het ontwikkelen van een eenduidig verhaal in 'Words and Pictures' sessies geeft de therapeut de mogelijkheid om de communicatie te openen met een groter netwerk. De therapeut kan ouders en verzorgers ondersteuning bieden als ze hun zorgen delen met een groter netwerk. Aan het begin van het proces zijn ouders en verzorgers, begrijpelijkerwijs, erg voorzichtig om een voor hen onbekend terrein te betreden, maar eenmaal hiermee werkend, ervaren velen dat ze voor het eerst belangrijke zaken kunnen bespreken die eerder taboe waren. Onvermijdelijk zijn er zaken waarbij ouders of verzorgers het oneens zijn of niet direct willen meewerken, zoals bij een casus waar ouders ruzie hebben en er geen contact meer is. Ook binnen een dergelijke casus is wel een moment te vinden waar de ouders elkaar aardig genoeg vonden om kinderen te nemen- een bericht dat heel verduidelijkend kan zijn voor het kind, maar niet door de ouders kon worden besproken. Ook al is het moeilijk en duurt het soms lang, we vinden meestal wel een manier om met ouders te onderhandelen en een verhaal te creëren waarin zowel de positieve aspecten als de problemen van hun relatie worden beschreven. Verderop in het artikel zullen we een aantal technieken die we hierbij gebruiken toelichten. Of het proces nu in een rechte lijn of via omwegen loopt, in de meeste gevallen wordt er een consensus bereikt. De laatste stap is om het verhaal met alle betrokkenen te delen, zodat als het moment is aangebroken om het verhaal aan de kinderen te tonen, de volwassenen het verschillende keren hebben gezien en aangepast en zij zich relatief op hun gemak voelen en instemmen met wat er zal worden gezegd. Door iedereen te helpen bij het praten over datgene wat onbespreekbaar leek, in een taal die is toegespits op bijvoorbeeld de leeftijd van een 5-8 jarige, wordt het voor iedereen begrijpelijk, duidelijk en 'to the point'.

De 'verhaallijn' benadering

'Verhaallijn' is een term die gebruikt wordt in advertenties en in de filmwereld. De lijn van het verhaal wordt verteld met behulp van een serie simpele tekeningen die de belangrijkste ideeën en omslagpunten laat zien. We verbinden de tekeningen met een verhaal dat de zorgen dekt, eventueel gerechtelijke aspecten en veiligheidsplannen bevat, terwijl de uitleg zo simpel en direct mogelijk is.

Hieronder ziet u een voorbeeld. Het overzicht is gebruikt in een casus van ontkenning van mishandeling, om het moment uit te leggen dat beide ouders voor het eerst ongerust werden over het welzijn van hun kinderen.

De verhaallijn tekst hierbij zou kunnen zijn: 'Op een dag hilde J. heel erg veel en viel uiteindelijk in slaap. Moeder en vader konden niet ontdekken wat er was, dus gingen ze de volgende dag met J. naar het ziekenhuis'. Dit leidde tot andere tekeningen waarin de politie of maatschappelijk werker actie moest ondernemen om voor de kinderen te zorgen. Dit komt niet helemaal overeen met de professionele kijk op de gebeurtenissen, maar maakt het mogelijk om een grotere range van verklaringen toe te laten voor het vertoonde gedrag van de ouders.

Professionals zien mogelijk overeenkomsten met het bijhouden van een dagboek, dat wordt gedaan met kinderen die uit huis geplaatst zijn. Het doel van 'Words and Pictures' is in ieder geval specifieker: het doel is om moeilijke dingen of zorgen uit te leggen, zodat het kind of jongere weet wat de zorgen zijn, dat het goed is om met anderen er over te praten en dat de ouders of verzorgers willen dat ze zich veilig voelen en in staat om hulp te zoeken als dit nodig is.

De timing en afstemming zijn belangrijk. Het verhaal kan zelden snel gemaakt worden; meestal moeten er twee tot vier sessies zijn met professionals, familie, vrienden en kinderen in verschillende opstellingen of individueel. Vragen over wie er op de hoogte moet worden gesteld, op wat voor manier, wat ze misschien al weten of aannemen en wat ze verder moeten weten, moeten voorzichtig worden geïntroduceerd. Het kan behoorlijk wat tijd vergen om toestemming te krijgen om alle volwassenen die betrokken zijn bij het kind in toenemende mate bij het proces te betrekken.

Stappen in het proces

De volgende stappen kunnen worden onderscheiden in het creëren van een 'Words and Pictures' verhaallijn.

1. Uitleg van het proces aan ouders en professionals.

Voordat de sessies starten zijn ouders mogelijk terughoudend in het bespreken van onderwerpen waar ze zich niet prettig bij voelen. Ook professionals kunnen onbekend zijn met deze werkwijze. Daarom nemen we de tijd om uit te leggen wat het doel is van 'Words and Pictures', wat men kan verwachten in de sessies, wie mee zal doen en wie moet instemmen met het uiteindelijke verhaal.

2. Eerste schets en revisie

Volgend op het eerste gesprek komt een eerste voorstel voor de eerste woorden die gebruikt zullen worden. Het maken van de verhaallijn is een proces van revisie en verfijning, dus moet er iedere keer onderzocht worden of de juiste woorden en verklaringen worden gebruikt of dat er alternatieven zijn. Als dit min of meer klaar is, kunnen de tekeningen, in wat nu het gezamenlijke verhaal is, worden toegevoegd om zo de belangrijkste thema's en veranderpunten te belichten.

3. Officiële instemming

Hoe veel veranderingen of onderhandelingen er in het verhaal ook zijn geweest, er wordt van de participerende volwassenen verwacht dat zij formeel instemmen met de laatste versie, voordat het aan de kinderen wordt getoond. In sommige casussen komen ouders niet verder dan 'instemmen met het feit dat ze het oneens zijn'. In dat geval is het vaak een oplossing om beide versies van het gebeurde naast elkaar op te nemen in de verhaallijn.

4. Presentatie aan de kinderen.

De complete 'Words and Pictures' wordt bij de kinderen geïntroduceerd, ze worden gevraagd om het voor zichzelf te lezen als ze dat willen. We hebben ondervonden dat kinderen dit heel vaak willen, dat het hen helpt om hun worstelingen en zorgen over recentelijke gebeurtenissen te verduidelijken en dat ze zelfs willen praten over wie, buiten de directe familie, op de hoogte moet worden gesteld.

Onderdelen van 'Words and Pictures'

De woorden

In 'Words and Pictures' komen de woorden altijd als eerste. De ontwikkeling van het gezamenlijke verhaal staat centraal in het maken van een verhaallijn, het verhaal wordt gemaakt in een taal die begrijpelijk is voor de hele familie. We gebruiken korte uitspraken, simpele taal en benamingen die begrijpelijk zijn voor het kind, maar proberen specifieke uitdrukkingen en dialect te vermijden. Families hebben hun eigen manier om hun zorgen te uiten, afhankelijk ook van raciale, religieuze en culturele invloeden. Soms betekent het dat we een alternatief verhaal of uitleg (van bijvoorbeeld psychische

problemen) moeten hebben om deze aan professionals te laten zien.

Het verhaal moet worden ontwikkeld in het licht van alle zorgen over de kinderen (thuis, op school of in de 'peergroup') en bevat ook op welke manier professionals er bij betrokken zijn geraakt. Dit is de context waarin het kind misschien enkele zorgen of onzekerheden gaat uiten. Aan ouders, verzorgers en leden van het netwerk kan worden gevraagd wat het kind zou moeten weten om het te kunnen helpen en welke taal hun zou helpen het probleem of zorg te begrijpen.

De vraag is; 'Hoe gedetailleerd?' Als professionals, werkend met gecompliceerde en moeilijke casussen, worden we soms overonderd door de ernst van de zaak en als gevolg hiervan hebben we soms het idee dat we elk detail moeten vertellen. Voor kinderen is het juist vaak niet nuttig om alles in detail te weten, maar natuurlijk wel voldoende om het geheel te begrijpen.

De tekeningen

De tekeningen zijn een integraal onderdeel van het verhaal, ze illustreren het verhaal en brengen de tekst tot leven.

Het gebruik van taal in combinatie met bijbehorende tekeningen kan het benoemen van de moeilijkheden en het relateren hiervan aan de goede dingen in het leven van het kind vergemakkelijken. Het zijn vaak de 'stokmensjes'- tekeningen die het verhaal toegankelijk maken voor kinderen van alle leeftijden. Ze bevatten emoties, laten relaties en ook de context waarin zaken zich afspelen zien- en dat alles meestal maar in één tekening. Het is verrassend hoeveel er kan worden uitgedrukt met de lichaamstaal en houding van deze poppetjes.

Het plaatje is geïnspireerd op de tekst. De hulpverlener of therapeut tekent de plaatjes, hoewel sommige getekend of ingekleurd mogen worden door het kind. Het hoeven (gelukkig) geen kunstwerken te worden en er staat verder niets over de kinderen, er kunnen wel tekstballonnen worden gemaakt waarin de situatie wordt uitgelegd.

De tekeningen gaan meestal niet over dramatische gebeurtenissen (hoewel de gebeurtenissen wel in de tekst kunnen worden benoemd), maar worden meer gebruikt om te beschrijven hoe degene die er bij betrokken zijn hebben gereageerd, hoe ze hebben geprobeerd te helpen, wat ze voelden of hadden willen zeggen.

We kunnen de professionals benoemen die er bij betrokken zijn, wat zij hebben gezegd en hoe ze hebben gereageerd. Dit kan in het bijzonder werkzaam zijn voor kinderen die met verschillende professionals in contact zijn geweest; iedereen die betrokken is kan in het verhaal worden opgenomen.

Structuur en volgorde

Waar beginnen we? Een 'Words and Pictures' verhaallijn begint nooit met een dramatische gebeurtenis of een groot probleem. Zorgen worden geïntroduceerd,

ingebed in een neutraal of positief begin en een positieve boodschap aan het eind. Moeilijke momenten worden omgeven door positieve gebeurtenissen uit het leven van het kind die passen bij het verhaal en zo een tegenwicht vormen voor de moeilijke zaken die benoemd worden. Het begin moet een logische introductie zijn van die gebeurtenissen die het kind heeft mee gemaakt of gehoord, op een manier die aansluit bij het kind. Enkele voorbeelden:

Bij echtscheidingsconflicten kan het verhaal beginnen met de periode dat de kinderen nog klein waren, de hele familie bij elkaar was en ze allemaal een lach op hun gezicht hadden. Bij kindermishandeling kan de verhaallijn starten met het moment waarop mama en papa elkaar ontmoetten of met de geboorte van het kind. Bij psychische problemen kan het verhaal jaren eerder beginnen met de tijd waarin de ouder nog gezond was, misschien met een trouwfoto en daarna een moeder met kleine kinderen gevolgd door een plaatje waarin moeder ziek is, maar nog niet wist wat er aan de hand was. Deze manier van presenteren bereidt het kind en de volwassene voor op wat er straks komt, en er kan even kort over elk plaatje worden gesproken.

De verhaallijn vormt een logisch en consistent geheel met de tekeningen; startend met een neutrale gebeurtenis en daarna dat mensen zich zorgen gingen maken. Vervolgens geven we aan waarover die mensen zich zorgen maken, wat ze hebben gevoeld of gezegd, en leggen we uit wat deze mensen gaan doen om te helpen. De verhaallijn eindigt ook weer met een tekening die hoop voor de toekomst uitstraalt; mensen werken hard om hun problemen op te lossen of familieleden laten zien dat ze willen helpen.

De individuele terugval preventieplannen die worden gebruikt in volwassen geestelijke gezondheidszorg kunnen worden aangepast en geïllustreerd om aan het eind van het verhaal meegenomen te worden als het gaat over de problemen van mama of papa, om de kinderen ervan te verzekeren dat er hulp al aanwezig of straks mogelijk is en hoe ze deze bronnen kunnen aanboren.

Voorbeeld; een vader met een bipolaire stoornis

Om de structuur en volgorde van een 'Words and Pictures' verhaallijn te demonstreren laten we hier een voorbeeld zien van een familie waarin de vader een bipolaire stoornis ontwikkelt.

Papa en Mama ontmoetten elkaar toen ze studeerden en ze gingen trouwen. Ze deden veel leuke dingen met elkaar en waren heel gelukkig.

In 1995 was Peter 3 jaar en Tracey was nog maar een baby. Zij en papa en mama woonden in een huis dichtbij papa's ouders. Papa ging elke dag naar zijn werk op kantoor. Hij kwam vaak laat thuis, maar las Peter altijd een verhaaltje voor het slapen voor.

Toen Peter 5 was en Tracey 2, ging de papa van papa dood, wat heel droevig was. Papa ging steeds harder en harder werken en werd heel erg moe. Soms voelde hij zich te moe om een verhaaltje voor te lezen.

De droevigheid en vermoeidheid gingen niet weg. Papa ging naar een paar dokters, zij zeiden dat papa een depressie had, een soort somberheid die niet zomaar weggaat, wat je ook doet. De dokters gaven papa speciale medicijnen, die antidepressiva heten, om hem te helpen.

Papa ging heel veel weken niet naar zijn werk en keek veel tv. Oma hielp mama om Peter en Tracey te verzorgen.

WE'RE ON HOLIDAY!

Na een tijdje was papa beter en iedereen ging op vakantie. Ze waren heel gelukkig. Papa ging weer werken en las weer verhaaltjes voor aan Peter en Tracey.

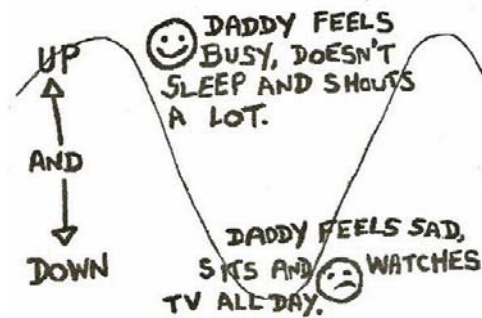
PLEASE CAN YOU COME TO SEE MY HUSBAND - HE HASN'T BEEN TO SLEEP FOR TWO DAYS!

Een aantal jaren ging alles goed, toen werd het werk van papa heel stressvol en hij bleef tot heel laat op kantoor. Papa zei dat zijn hoofd zo vol zat dat hij niet kon slapen. Papa las heel veel verhaaltjes voor, maar hij schreeuwde ook veel, hij maakte ruzie met mama en schold oma uit. Hier werden Peter en Tracey heel bang van. Mama maakte zich ook zorgen en belde de dokters om hulp.

Papa wilde niet naar de dokters luisteren en nam ook zijn medicijnen niet in. Uiteindelijk moest hij naar een psychiatrisch ziekenhuis om beter te worden. De dokters zeiden dat papa manisch was, wat betekent dat je zo bezig bent dat je niet kan stoppen, niet kan slapen of stil zitten, hoe hard je het ook probeert. Peter en Tracey gingen heel vaak met mama op bezoek bij papa, maar het was eng om te zien dat andere mensen zich raar gedroegen, en dat vonden ze niet leuk. Gelukkig kwam papa naar huis- ook al duurde dat wel een tijdje.

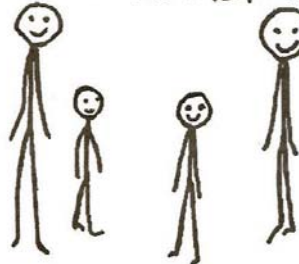
De dokters vertelden dat papa een bipolaire stoornis had, dat betekent dat hij soms heel druk is en van alles doet, maar dat hij soms ook heel somber is en dan niets kan doen. Papa moest stoppen met zo hard te werken en moest tabletten slikken die zijn stemming goed hielden.

I WISH YOU DIDN'T HAVE TO WORK SO HARD BUT IT HELPS YOU STAY OK

Toen Peter 9 en Tracey 6 was, ging mama elke dag werken, zodat papa meer thuis kon zijn. Mama werd moe en ze hadden niet zo veel geld voor leuke dingen of vakanties.

WORDS AND PICTURES

Iedereen werkt hard om papa te helpen om zich goed te voelen. Peter is nu 15, en Tracey 12 en ze begrijpen beter wat een bipolaire stoornis is. Ze weten dat papa genoeg moet slapen en niet zo veel zorgen moet hebben.

De ontwikkeling van de 'Words and Pictures' verhaallijn

Tijdens de exploratie van de verhaallijn proberen we ons te richten op:

1. Wat zijn de zorgen?

2. Wie moet dit weten?
3. Wat moeten ze weten?
4. Waarom moeten ze dit weten? (wie wil dat ze dat weten en wat is het doel van het weten)
5. Wat weten mensen al? (of denken ze te weten)

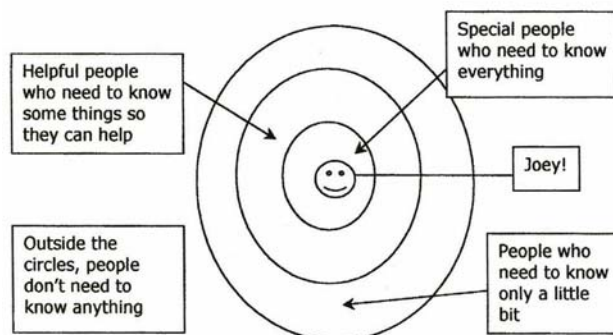
Wat zijn de zorgen?

We luisteren heel goed naar de zorgen van de verantwoordelijke organisatie, het taalgebruik kan formeel zijn. We vragen sleutelfamilieleden en andere belangrijke personen naar hun perceptie van de zorgen zonder verwijtend of gericht te zijn op het krijgen van een schuldbekenenis.

Als de zorgen worden betwist kunnen de verschillende standpunten naast elkaar gezet worden in de 'Words and Pictures'. Omdat kindermishandeling omgeven wordt met een sfeer van geheimzinnigheid, beschouwen we openheid over de zorgen en de reacties van mensen hierop als een belangrijke stap voorwaarts naar toekomstige veiligheid van het kind.

Wie moet het weten?

Wie van de mensen rondom het kind moet van de problemen op de hoogte zijn? Het is belangrijk, vooral bij kleine kinderen, om duidelijk te zijn over wie, naast de familieleden, de informatie kan worden gegeven. We tekenen een simpel plaatje van concentrische cirkels rond het kind om dit te illustreren.

We beginnen bij het centrum en helpen van daaruit het kind om de verschillende mensen te identificeren en waar zij in de cirkels passen. Mama, Papa, de politie en de maatschappelijk werkers zullen in de binnenste cirkel staan, dokters, leraren of verpleegkundige misschien wel in de middelste ring. Voor de mensen die in de buitenste cirkels staan is de noodzaak om van het probleem op de hoogte te zijn beperkt of ontbreekt helemaal.

Wat moeten ze weten?

Als de informatie wordt toegespitst op de leeftijd, wat is dan de belangrijkste informatie die het kind moet kennen en welk detail mag voor later bewaard worden? Houd in gedachten dat niet alles uitgelegd hoeft te worden in de verhaallijn; de verhaallijn kan ook een aanleiding juist vormen voor belangrijke verdere gesprekken.

De belangrijkste zaken die het kind moet weten zijn;

! Waar zijn mensen bezorgd om?

! Gebeurtenissen; dingen die goed gingen en dingen die niet goed gingen.

! Wie helpt om de dingen te verbeteren?

! Het is goed om mensen te vertellen wat je zorgen zijn

! Mensen werken hard om jouw veiligheid te behouden

Waarom moeten ze het weten?

Of we nu te maken hebben met omgangsproblemen bij een scheiding, een ouder met psychische problemen, een alcohol of drugsprobleem, zaken met een traumatische dood, suïcide of moord of andere kindbeschermingszorgen; het blijkt voor kinderen heel werkzaam als ouders in staat zijn om om te gaan met- en leiding te nemen in- het geven van gevoelige informatie aan hun kinderen in plaats van dat anderen deze informatie moeten geven. In families waar er problemen zijn met psychiatrische ziekten, is het belangrijk dat de kinderen begrijpen dat het niet besmettelijk is en vooral dat het niet hun schuld is, zoals bij postnatale depressie.

We merken dat door gebruik te maken van de 'Words and Pictures' benadering kinderen meer tijd kregen om de informatie te verwerken en vragen te stellen. Ze weten dat mama, papa en hun familie ook op de hoogte zijn en dat het goed is om met hen te praten als ze iets horen dat verwarrend is of waar ze zich zorgen om maken. Als de informatie gegeven is op een leeftijdsadequate manier dan zijn de meeste kinderen niet geschokt, maar eerder opgelucht. Als het 'kind gerichte verhaal' in het bijzijn van ouders, verzorgers en familieleden aan het kind wordt uitgelegd lijkt het of de kinderen het idee krijgen dat ze recht hebben op veiligheid en een positieve respons mogen verwachten van de volwassenen om hen heen.

Wat vooral behulpzaam blijkt is het duidelijke beeld van de gebeurtenissen die ze uit de verhaallijn kunnen halen. Als ze later iets raars horen, dan zijn ze voorbereid om te denken: "Ik weet dat dit niet klopt, want papa en mama hebben mij verteld wat er echt is gebeurd....".

Wat weten mensen al?

We moeten duidelijk aangeven wat de kinderen al weten, waar ze zich zorgen om maken, hoe ze omgaan met de huidige situatie of hoe ze de gebeurtenissen ervaren. Het is belangrijk dat we niet voetstoots aannemen dat de ouder of verzorger weet hoe of wat ze moeten uitleggen. Sommige ouders hebben goede ideeën en soms zullen ze het al goed uitgelegd hebben, maar andere ouders weten niet waar ze moeten beginnen, het probleem lijkt te groot, te moeilijk en te volwassen. Verzorgers zijn vaak heel beschermend: "Ik vertel het je wel als je iets ouder bent...".

Wat kunnen ze hebben gehoord? Kinderen luisteren aan deuren, op de trap, op straat of speelplaats en ze horen vaak maar een deel van het gesprek, of alleen maar de woorden of namen die ze herkennen. Kennissen, vrienden of andere kinderen hebben misschien maar een

deel van het verhaal verteld – deze bronnen kunnen behulpzaam zijn maar ook juist niet. De informatie kan ook uit een beperkt of eigen gezichtspunt zijn gegeven. Ouders geven soms aan ons aan dat familieleden of vrienden ‘weten’ van de gebeurtenissen die in de ‘Words and Pictures’ komen te staan, maar dan blijkt toch vaak dat deze personen de gebeurtenissen niet kennen uit het oogpunt van het kind, dat ze moeilijke informatie niet hebben gekregen of dat ze die zijn vergeten.

‘Words and Pictures’: technieken

Tijdens de discussies met ouders bij het ontwikkelen van de taal voor de ‘Words and Pictures’ verhaallijn, tijdens het onderzoek om er achter te komen wie al wat weet, zoals hier boven is besproken, of tijdens het uitleggen van de verhaallijn aan volwassenen en kinderen, ontdekten we een aantal technieken die heel handig zijn.

Ontwikkeling van de taalstructuur

We zijn heel gespitst op het gebruiken van de juiste woorden. Sleutelwoorden zijn woorden die gebeurtenissen of acties beschrijven. De verhaallijn is nog beter te gebruiken als deze is gebaseerd op feiten in plaats van op meningen; het deel wat noodzakelijk is voor de verhaallijn is wat mensen doen of een verslag van wat er gebeurt, niet over de persoonlijkheid van mensen of aannames van wat er had moeten gebeuren. We maken gebruik van termen die het kind kent, omdat dit hen gericht houdt op het gesprek en datgene wat relevant is.

We maken gebruik van een ‘niet weten’ houding, beschrijven gedrag en zijn voorzichtig met ‘te snel weten’ wat er misschien is gebeurd. Het lijkt misschien of je met deze manier van werken geen stelling durft te nemen, maar het geeft juist ruimte aan het proces van informatie verkrijgen en geeft de mogelijkheid om over dat wat ‘nog niet gezegd is’ te beginnen. Bijvoorbeeld; niet “Dit is een casus van kindermishandeling”, maar beter; “Er is een spiraalfractuur en niemand heeft een verklaring hoe dit komt”.

Ontwikkeling van de verhaallijn

Het zal geen verrassing zijn dat we over bepaalde zorgen en gebeurtenissen wel heel duidelijk moeten zijn, hoewel dat heel gevoelig kan liggen bij families. Voor je tot de kern van de zaak kunt komen moet je soms inleidende vragen stellen of opmerkingen maken over vroeger. Je eerste overweging moet altijd zijn; ‘hoe ver moet ik in de tijd terug?’

Het is verstandig om harde boodschappen te ‘sandwichen’ tussen positieve boodschappen. Een gebruikelijke techniek is wat Susie Essex noemt de ‘zigzagtactiek’: Moeilijk vragen (over hoe het kind er onder heeft geleden b.v.) afwisselen met gemakkelijke vragen (over wie ouders heeft gesteund b.v.), bewegend van tekst naar plaatjes, van praten naar inkleuren, van volwassene naar kind.

De ervaring leert ons dat we goed moeten kijken of de verhaallijn is afgestemd op het begrippenkader van het jongste kind. Als je weet wat jij wilt dan moedig je verzorgers aan om jouw suggesties aan te vullen of te herschrijven. Verzorgers moeten weten wat de verantwoordelijke organisatie minimaal willen weten om tevreden te zijn.

We moeten goed afchecken of het kind de woorden in het verhaal heeft begrepen en uitzoeken welke termen binnen het gezin worden gebruikt voor de woorden ‘pijn’ of ‘privé delen’. Geef aan dat je houding een ‘niet weten’ houding is, want dit geeft je de mogelijkheid om het verhaal in beweging te zetten zonder in een discussie te komen over de schuldvraag.

‘Words and Pictures’ uitleggen aan kinderen

Als de verhaallijn wordt gebruikt om de zorgen aan kinderen en tieners uit te leggen, zal de werker de verhaallijn uitleggen aan de kinderen en meestal in aanwezigheid van en in overleg met de ouders en andere volwassenen voorlezen. Kinderen die al kunnen lezen willen het misschien zelf lezen, terwijl jongere kinderen tekeningen kunnen maken over het verhaal of de voorgedrukte plaatjes kunnen inkleuren als elk plaatje is benoemd. Dit vermindert de spanning en wordt het verhaal meer van de familie zelf. We moedigen kinderen ook aan hun eigen ideeën en details aan het verhaal toe te voegen.

Introductie van de zorgen

Na een positieve introductie komt de verhaallijn bij één of meer tekeningen die een gebeurtenis beschrijft die het kind zal herkennen als één van de zorgen. Dit geeft de werker de mogelijkheid om bijvoorbeeld te vragen; “Weet je waarom dokter X en maatschappelijk werker Y op bezoek kwamen bij papa en mama? Kun je je herinneren waar ze zich zorgen om maakten?”

De zorgen mogen in verschillende plaatjes naar voren komen als het verhaal zich ontplooit. Bijvoorbeeld; misschien is er een plaatje met mama in bed terwijl de kinderen bezorgd kijken en zeggen; “wat zullen we doen?” Dit kan een introductie zijn voor vragen als: “Weet je hoe het komt dat mensen zo moe, droevig of bezorgd zijn?” Er kunnen ook meerdere toelichtingen zijn, behorende bij de tekst van de verhaallijn:

“De dokter zegt dat het een depressie is, ze zeggen dat het komt doordat je zo overladen bent met zorgen, dat je hersens niet de juiste dingen maakt om je hiermee te helpen- dus kan je een tijdje niet goed nadenken en vrolijk zijn.”

positieve berichten

Mensen kunnen op enkele plaatjes droevig kijken, maar er zijn ook leuke tijden om te herinneren en over te praten, zij moeten dan ook in het verhaal worden opgenomen.

“Er zijn tijden dat mama niet zo moe is en A en B veel plezier hebben, zoals een bezoek aan de dierentuin met tante...” Deze tekst wordt begeleid door een tekening waarbij iedereen lacht terwijl ze in de dierentuin zijn. Er is vaak een plaatje waarop familie, vrienden en professionals zeggen: “Wij zullen proberen te helpen”. Dit kan leiden naar de vraag:

“Weet jij wie mama/papa probeert te helpen om de dingen te uit te zoeken, zodat ze niet meer zo moe en droevig of zo bezorgd zijn?”

Door de verhaallijn kan het kind uitgelegd krijgen en gerustgesteld worden dat er mensen zijn waarmee ze mogen praten over hun zorgen, en hoe deze mensen kunnen helpen om de zaak te verbeteren

“De dokter kan helpen met medicijnen. X en Y komen mama bezoeken, en oma zal ook helpen. Mama wil aan iedereen laten zien dat ze voor voldoende eten zorgt, dat je op tijd op school bent, of dingen beter maken zodat je niet meer zo veel geschreeuw of gehuil hoort in de toekomst.”

Conclusie

De auteurs gebruiken ‘Words and Pictures’ in hun dagelijks werk, zowel in klinische- als familie settings. Hoewel deze manier van werken ontwikkeld is binnen de context van kindermishandeling, hebben we gemerkt dat het gebruik van ‘Words and Pictures’ ook toe te passen is bij het uitleggen van een traumatische dood, huiselijk geweld, alcohol- en middelenmisbruik en ernstige psychische problemen. We vinden de verhaallijn eveneens een effectief middel om echtscheiding en pleegzorgproblematiek uit te kunnen leggen aan kinderen en hun familie.

De ontwikkeling van ‘Words and Pictures’ werd beïnvloed door het werk van vele auteurs, een aantal benoemen we bij de referenties, en door heel veel andere mensen, zowel professionals als familieleden, waarmee wij in de loop der jaren hebben gewerkt. Onze hartelijke dank hiervoor.

Referenties

Boyd-Franklin, N. (1989) *Black Families in Therapy: A Multisystems Approach*, Guilford Press: New York.

de Shazer, S. (1994) *Putting Difference to Work*, W. W. Norton: New York.

Dolan, Y. (1991) *Resolving Sexual Abuse: Solution-Focused Therapy and Ericksonian Hypnosis for Adult Survivors*, W.W. Norton: New York.

Freeman, J., Epston, D. & Lohovits, D. (1997) *Playful approaches to serious Problems: Narrative therapy with children and their families*, W.W. Norton: New York.

Lethern, J. (1994) *Moved to Tears, Moved to Action: Brief Therapy with Women and Children*, BT Press: London.

McCarthy, I.C. & Byrne, N.O. (1988) Mistaken love: Conversations on the problem of incest in an Irish context, *Family Process*, 27: 181-199.

O’Hanlon, W.H. & Martin, M. (1992) *Solution-Oriented Hypnosis: An Ericksonian Approach*, W.W. Norton: New York

Papadopoulos, R.K. & Byng-Hall, J. (Eds) *Multiple Voices: Narrative in Systemic Family Psychotherapy*, Karnac Books Tavistock Clinic Series

Turnell, A. & Edwards, S. (1999) *Signs of Safety: A Solution and Safety Oriented Approach to Child Protection Casework*, W.W. Norton: New York.

Turnell, A. & Essex, S (2006) *Working with ‘Denied’ Child Abuse: The Resolutions Approach*, Open University Press.

White, M. & Epston, D. (1990) *Narrative Means to Therapeutic Ends*, W.W. Norton: New York.

White, M. (1995) *Re-Authoring Lives: Interviews and Essays*, Dulwich Centre Publications. Adelaide.

De auteurs werken samen als onderdeel van een CAMHS familie therapie team in het Southmead Hospital, North Bristol Trust, Engeland. Margaret Hiles and Colin Luger hebben ieder een eigen praktijk. Susie Essex is een consultant in familie- en systeemtherapie in CAMHS NBT.

Amanda Fox is staf psychiater, volwassen geestelijke gezondheidszorg, en werkzaam in Central Bristol, ze is tevens gecertificeerd familietherapeut.

Contact email: childandfamily@blueyonder.co.uk

Margaret Hiles, Colin Luger, Amanda Fox and Susie Essex.